

Een Breukelse organist en zijn gezin in de 19de eeuw

W.J. van Grondelle
Comeniushof 34, 1216 HE Hilversum

Bij het napluizen van mijn familiegeschiedenis stuitte ik op een familielid dat in het begin van de vorige eeuw in Breukelen woonde. Dit artikel geeft een overzicht van de mij tot dusver bekende gegevens.

Leonardus van Grondelle komt vanaf 1815 tot 1834 als organist voor in de rekeningenboeken van de kerkvoogden van de Hervormde Gemeente van Breukelen.¹ Wie was deze organist?

Geertruidenberg

Leonardus van Grondelle werd met de doopnaam Leendert gedoopt op 22 maart 1775 in de Nederlandse Hervormde kerk te Geertruidenberg.²

Zijn vader heette Cornelis van Grondelle en zijn moeder Geertruij Wijnen. Leendert was de middelste van drie kinderen: Jannetje (ged. Geertruidenberg, 17 november 1773), Leendert en Adriana Cornelia (ged. Geertruidenberg 6 april 1777, begraven aldaar 8 april 1777). Zijn moeder stierf kort na de geboorte van het derde kind, op 18 april 1777 (begraven 22 april 1777). Het beroep van vader Cornelis was meester timmerman. Hij had echter een muzikale aanleg. Toen de vader van Cornelis in 1771 een testament liet opmaken, vermaakte hij onder andere: "aan zijn soon Cornelis van Grondelle alle de musicq instrumenten ...".³

Zaltbommel

Vader Cornelis van Grondelle vertrok met zijn twee nog in leven zijnde kinderen tussen 1780 en 1783 van Geertruidenberg naar Zaltbommel.⁴

In 1783-1784 wordt hij vermeld als organist op het orgel van de Nederlandse Hervormde kerk in Est.⁵ Er is een wat onduidelijke inschrijving van Cornelis van Grondelle in het burgerboek van Zaltbommel.⁶ Deze is laat gedateerd, namelijk tussen 2 augustus en 8 november 1784. De inschrijving in het burgerboek is bovendien doorgestreept. Cornelis is blijkbaar maar heel kort poorter van Zaltbommel geweest. Misschien is zijn inschrijving wel onmiddellijk weer ongedaan gemaakt.

Amsterdam

Het verblijf in Zaltbommel en Est was van korte duur. Cornelis blijkt reeds in 1784 van Zaltbommel naar Amsterdam te zijn verhuisd.

Cornelis ging daar op 15 oktober 1784 in ondertrouw met Helena Bettink, weduwe van Engelbertus Hagemann. Zij woonden toen op de Looijersgracht. Een volgende vermelding van Cornelis (en zijn zoon Leendert) vinden we in 1790. Cornelis was toen van beroep meester orgel- en fortepianomaker en -steller, wonend op de hoek van de Oude Looierstraat en de Prinsengracht.⁷

Van Jannetje, de dochter van Cornelis van Grondelle, is mij weinig bekend. Zij trouwde vermoedelijk te Rotterdam op 7 december 1806 met Cornelis Hofland. Zij overleed te Rotterdam op 30 augustus 1824.

Leendert was omstreeks 1790 organist te Thamen (nabij Uithoorn). Leendert staat daar van 7 juni 1789 tot en met 7 maart 1791 vermeld in de rekeningenboeken van de kerkmeesters. Hij ontving per drie maanden een tractement van f 18 en vijftien stuivers.⁸ Hij was toen omstreeks 15 jaar oud! Hij woonde nog bij zijn vader in Amsterdam. Dat blijkt uit een sollicitatiebrief

die Leendert in 1790 'schreef aan de organist van de Grote Kerk te Arnhem. Hij solliciteerde daarin naar de vacante functie van organist "tot Appeldooren onder de Vrije Heerelijkheid T Loo".⁷

Leendert heeft blijkbaar de organistenplaats in Apeldoorn niet gekregen. Op 7 juli 1797 ging hij in Amsterdam in ondertrouw met Ernestina Johanna Mocklerin, afkomstig uit Weinsberg in Württemberg. Hun eerste kind Cornelis Johannes werd op 27 mei 1798 in Amsterdam geboren. Ze verhuisden weldra daarna naar Breukelen.

Breukelen

In Breukelen-Nijenrode werden hun volgende kinderen geboren: Hendrik George (geb. 30 augustus 1799)⁹, Maria Ernestina (geb. 12 april 1802), Geertruida Angelina (geb. 30 augustus 1807), Leonardus (geb. 10 juli 1811), Carel (geb. 16 februari 1813) en Wilhelmina (geb. 18 maart 1815). Carel overleed reeds op jonge leeftijd (1 mei 1814).

Het is natuurlijk een aardige vraag waarom Leendert en Ernestina in 1798/1799 naar Breukelen verhuisden. Het beroep van Leendert - die zich inmiddels Leonardus noemt - wordt in de geboorte-akten van de kinderen vanaf 1811 vermeld als muziekmeester en organist (bij de doopinschrijvingen vóór 1811 werd zoals gewoonlijk geen beroep vermeld). Men zou denken dat een muzikleraar en organist in Amsterdam meer emplooi kon vinden dan in een klein dorp als Breukelen destijds was. Er moet dus wel een speciale reden zijn geweest voor deze verhuizing. Zeker als men bedenkt dat vader Cornelis orgel- en pianofortemaker en -steller was, en dus in hetzelfde vak zat. Dan is een contact voor een goede baan makkelijk gelegd.

Wellicht verklaart dat precies waarom Leonardus naar Breukelen kwam. Daar bezat de Breukelse Gemeente van de Nederlandse Hervormde Kerk (die toen nog Gereformeerde Kerk heette) sinds 1787 in haar kerkgebouw een orgel, gebouwd door Gidion Thomas Bätz te Utrecht.¹⁰ Dit orgel was een ge-

Afb. 1. Prentbriefkaart met het interieur van de Nederlandsche Hervormde kerk te Breukelen, waarop het Bätzorgel staat afgebeeld in de toestand van vóór de restauratie in 1980 (collectie Ties Verkuil Sr).

schenk van de rijke Amsterdamse koopman Claude Noordwyk, die bij Breukelen de buitenplaats Boom-Oord bewoonde. En daar verschijnt een mogelijk verband met Amsterdam. Bij de inwijding op 28 mei 1787 werd het orgel bovendien bespeeld door de bekende organist Anthony Munnikhuysen. Deze was organist in de Lutherse Nieuwe Kerk in Amsterdam. Al met al lijkt het een redelijke veronderstelling dat Leonardus in 1798/1799 naar Breukelen kwam omdat hij de betrekking van organist had gekregen.

Maar waarom wordt hij dan pas vanaf 1815 in de rekeningenboeken genoemd? Het geval wil dat de rekeningenboeken vóór ongeveer 1812 helemaal geen kosten voor het orgel (zoals vergoeding voor de organist, kosten voor het stemmen of het onderhoud) vermelden. In 1812 en daaropvolgende jaren worden enkele kleine bedragen genoemd. Pas in 1815 wordt het tractement van de organist (dus Leonardus van Grondelle) voor het eerst genoemd.

Dit hing vermoedelijk samen met het feit dat Johan Ortt IV van Nijenrode, Heer van Breukelen-Nijenrodesgerecht en Breukelen-Orttsgerecht, Patroon en Collateur was van de kerk te Breukelen. Hij nam vermoedelijk de kosten voor zijn rekening. Deze Johan Ortt overleed in 1814. Daarna kwam een einde aan het patronaat van Nijenrode. Vanaf dat moment komen we de kosten van het orgel tegen in de boeken van de kerkvoogden van de Hervormde Gemeente van Breukelen. Of de kosten inderdaad vóór 1814 door Johan Ortt werden betaald, valt niet na te gaan omdat de archieven van Nijenrode gedurende de Tweede Wereldoorlog door de Duitse bezetters zijn overgebracht naar het oosten van Duitsland¹¹. Ze zijn tot op heden niet teruggevonden.

Maar zijn er dan geen andere organisten bekend uit de periode 1787 - 1815?

Voorzover bekend had men in Breukelen aanvankelijk geen vaste organist. Tot aan 1790 begeleidde de genoemde Munnikhuysen een organist "de heer De Jong, waarnemende het schoutsamt in dit gerecht, zich daartoe vrijwillig aangeboden hebbende, uit liefde, zonder tijdsduur, totdat men van een bequaam organist voorzien was."¹² Verder wordt een zekere Cornelis Veenman genoemd als organist. Deze was blind. "Door belangrijke giften werd hij in staat gesteld zijn studiën in Amsterdam te voltooien bij een beroemd Luthersch organist Münchenhausen".¹³ Deze Veenman wordt in 1818 ook genoemd in de kerkvoogdijrekeningen. Hij kreeg toen een kleine vergoeding.

Het lijkt al met al niet uitgesloten dat Leonardus al vanaf 1799 organist was in de kerk van Breukelen. Zeker is het echter bepaald niet.

Leonardus bleef organist van de Hervormde Gemeente van Breukelen tot zijn overlijden op 9 mei 1834. Uit de notulen van de kerkvoogdijvergaderingen blijkt dat hij daarvóór lang ziek is geweest; er was al geruime tijd een vervanger toen hij overleed.¹⁴

Uit de overlijdensakte van Leonardus van Grondelle blijkt dat het gezin in die tijd woonde in huis No. 74 te Breukelen-Nijenrode. Het was vroeger de gewoonte om de huizen doorlopend te nummeren, te beginnen bij het gemeentehuis. In die tijd was dat het Regthuys. Uitgaande van de kadastrale indeling van de kaart van 1813 kan worden vermoed dat hun huis No. 74 niet ver van de kerk aan de Kerkstraat lag.¹⁵

Lotgevallen van de rest van het gezin na 1834

Hoe ging het verder met de vrouw en kinderen van Leonardus?

Ernestina Maria, de vrouw van Leonardus van Grondelle, overleed op 72-jarige leeftijd in Breukelen op 8 oktober 1849.

Zoon Cornelis Johannes bleef ongehuwd en overleed kort voor zijn moeder te Breukelen-Nijenrode op 8 juni 1849. Beiden woonden op dat moment in huis No. 21 te Breukelen-Nijenrode. Hun buurman, koperslager J. Voster, trad beide keren op als getuige.

Van Hendrik George zijn mij geen verdere gegevens bekend. Van Maria Ernestina weet ik slechts dat zij op 28 februari 1887 te Breukelen-Nijenrode is overleden, oud 75 jaar.

Geertruida Engelina trouwde met Hendrik Kerkkamp. Zij woonden onder andere in Arnhem, waar twee kinderen uit dit huwelijk werden geboren. Geertruida Engelina keer- de blijkens het lidmatenregister van de Hervormde Gemeente in mei 1848 weer terug in Breukelen. Zij overleed daar op 8 mei 1898.

Van Wilhelmina heb ik alleen in de archieven gevonden dat zij een poos in Utrecht woonde, en daarna weer vanaf 1847 in Breukelen. In 1860 vertrok zij naar Amsterdam, maar in 1875 kwam zij opnieuw naar Breukelen. Wanneer en waar zij overleden is, is mij onbekend.

Zoon Leonardus - de overgrootvader van de schrijver van dit artikel - trouwde op 21 november 1835 te Breukelen-Nijenrode met Hendrina Wilhelmina Blankenstijn, afkomstig uit Harmelen. Leonardus was van beroep schildersknecht. Kort na hun huwelijk verhuisden ze naar De Bilt (U) en later via Maartensdijk naar Zeist. Daar ontstond een talrijke familie Van Grondelle.

Zo verdwenen in de tweede helft van de 19de eeuw de Van Grondelles weer als inwoners van Breukelen.

Er ontbreekt nog veel informatie over de omstandigheden waaronder het hier beschreven gezin in Breukelen woonde en leefde. Mocht u aanvullende informatie hebben dan houd ik mij daarvoor zeer aanbevolen.

Dank

De schrijver dankt de heer J.H. de Jager, president-kerkvoogd van de Hervormde Gemeente van Breukelen, voor zijn adviezen en door hem beschikbaar gestelde informatie.

Noten

- 1 Archief Nederlandse Hervormde Gemeente Breukelen. Rekeningenboeken van de kerkvoogden.
- 2 De diverse data van geboorte, doop, huwelijk, overlijden en begraven zijn, tenzij anders vermeld, ontleend aan de Doop-, Trouw- en Begraafregisters en aan de Burgerlijke Stand.
- 3 Oud-rechterlijk Archief Geertruidenberg; protocollen van testamenten en codicillen, scheidingen en delingen en huwelijksvoorwaarden; deel 4, archiefnummer 44; 1716 - 1773, blz. 142 verso; acte nr. 104.
- 4 Op 2 december 1783 werd het huis van Cornelis aan de Elfhuizen 6 te Geertruidenberg verkocht door "de lasthebber van Cornelis van Grondelle te Zaltbommel". Historisch Kadaster Geertruidenberg, huis met volgnummer 66, acte d.d. 2 december 1783.
- 5 G. Hamoen, 1974. 350 jaren Meteren en Est, De geschiedenis van de Hervormde gemeenten Meteren en Est. Uitg. De Groot, Goudriaan, blz. 233 (naamlijsten Est, organisten).
- 6 Centraal Bureau voor de Genealogie, Poorterboeken Zaltbommel 1620 - 1880, fiche nr. 7.
- 7 Dit blijkt uit een sollicitatiebrief uit 1790 van Leendert van Grondelle. Archief Schimelpenninck van der Oye van de Poll, inv. nr. 42n, omslag 126 (Rijksarchief in Gelderland, Arnhem).
- 8 Archief van de Nederlandse Hervormde Gemeente te Uithoorn. Rekeningenboek voor de kerk van Thamen.
- 9 Uit de familiebijbel van Leendert: "Den 30 Augustus 1799 is onzen zoon Hendrik George gebooren en den 3en Sept. gedoopt door dominee Schinsel te Breukelen". (Bedoeld is dominee Schintzel.)
- 10 J.H. de Jager, 1987. Het Bätz-orgel in de Hervormde Kerk van Breukelen, Tijdschrift Historische Kring Breukelen, jaargang 2, nr. 2, blz. 51 - 54.
- 11 Nijenrode was in 1930 eigendom geworden van de Joodse kunsthandelaar Jacques Goudstikker. In 1940 werd het, met alles wat er bij hoorde, Duits bezit gemaakt.
- 12 Archief Nederlandse Hervormde Gemeente Breukelen, nr. 45: Inweydings Predikatie van het Kerkorgel te Breukelen, door Dm. N. Schintzel, den 28ste May 1787.
- 13 C.J. Naerebout, 1921. De Hervormde Kerk te Breukelen, Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake", 1921, blz. 28 - 37.
- 14 Notulen van de vergadering van notabelen en kerkvoogden op 26 augustus 1834; Archief Nederlandse Hervormde Gemeente Breukelen, nr. 49-a.
- 15 Mondelinge mededeling van de heer H.J. van Es te Breukelen.